

1. Η **Δικαιοσύνη** αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα συνταγματικά αγαθά. Ως έννοια έχει **διπλό περιεχόμενο**: Ως **πολιτιστική έννοια** δεν ταυτίζεται με το εκάστοτε θετικό δίκαιο που ισχύει στην Πολιτεία. Σημαίνει την ιδέα του Δικαίου που διαμορφώνει η κοινωνία ή το ιδεατό προς το οποίο τείνει το θετικό δίκαιο.¹ Είναι η ιδανική ρύθμιση των κοινωνικών σχέσεων, το ιδεώδες, προς το οποίο τείνει εξ ορισμού κάθε συνετός νομοθέτης. Προφανώς η πλήρης πραγμάτωση της Δικαιοσύνης ως ιδανικού είναι ανέφικτη, καθώς «οι έμφυτοι περιορισμοί του υλικού κόσμου εμποδίζουν την ακέραια εκδίπλωση της καθαρής ιδέας». Όμως, από το βαθμό στον οποίον η κάθε συγκεκριμένη έννομη τάξη προσεγγίζει αυτό το ιδεώδες, κρίνεται και η ποιότητά της.² Η δεύτερη εκδοχή της έννοιας της Δικαιοσύνης είναι πολύ πιο συγκεκριμένη και είναι αυτή που εκφράζει το ά. 87 παρ. 1 Σ. «Η δικαιοσύνη απονέμεται από δικαστήρια συγκροτούμενα από τακτικούς δικαστές, που απολαμβάνουν λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία». Υπό την έννοια λοιπόν αυτή, είναι η δικαιοσύνη **μία από τις τρεις έννομες λειτουργίες της Πολιτείας**, η λειτουργία των δικαστηρίων, τα οποία εφαρμόζουν κανόνες δικαίου παραγόμενους με βάση τις εκ του Συντάγματος προβλεπόμενες διαδικασίες –δηλ. το θετικό δίκαιο-³ και δηλώνει τον τρόπο με τον οποίον οι γενικευμένες επιταγές του δικαίου, περνώντας μέσα από τον έλεγχο της δικαστικής λειτουργίας, μετουσιώνονται στην κοινωνική πραγματικότητα.⁴

Ως γνωστόν, ολόκληρο το οικοδόμημα του δικαίου αποβλέπει στην αναγκαστική εφαρμογή των επιταγών του σε περίπτωση ανυπακοής. Όργανο που εξειδικεύει και διατυπώνει την υποχρέωση συμμορφώσεως είναι ο δικαστής. Εύλογα, επομένως, βλέπει ο κοινός πολίτης το δικαστή “ως το στόμα που απαγγέλει τις λέξεις του νόμου, ως το φρουρό και τον εκπρόσωπο της έννομης τάξεως”. Αν και σε ακραίες περιπτώσεις επιτρέπεται, ή και επιβάλλεται, στο δικαστή η απευθείας αναδρομή στην ιδέα της Δικαιοσύνης, ως κανόνας παραμένει η υποχρέωσή του να εφαρμόζει το θετικό δίκαιο, όπως το θεσπίζει ο εκάστοτε νομοθέτης.⁵

Οφείλουμε, επίσης, να μην λησμονούμε, ότι το **Κράτος Δικαίου**, ως θεμέλιο του πολιτεύματος που συνίσταται στη γενικευμένη υπεροχή του νόμου απέναντι σε κάθε εκδήλωση της κρατικής δραστηριότητας, συνδέεται άρρηκτα με την ανεξαρτησία και την ισχύ της δικαστικής λειτουργίας. Γιατί αποτελεσματική υπεροχή του νόμου δε μπορεί να υπάρξει χωρίς ένα τρίτο ουδέτερο και αμέτοχο κριτή, ικανό να την

¹ Βλ. Τσάτσος Δ., *Συνταγματικό Δίκαιο, τόμος Β', Οργάνωση & Λειτουργία της Πολιτείας*, Αθήνα-Κομοτηνή 1993, σελ. 456

² Κεραμεύς Κ., *Δικαιοσύνη και Κοινωνία στο νεότερο Ελληνισμό*, άρθρο στο Αρμ. 1982, σελ.414

³ Τσάτσος Δ., *ibid.*

⁴ Κεραμεύς Κ., *ibid.*

⁵ Κεραμεύς Κ., *ibid.*

επαληθεύει και να τη διασφαλίζει σε κάθε τυχόν επικείμενη παραβίασή της.⁶

Ο **δικαστής**, λοιπόν, είναι ταγμένος στην εφαρμογή των νόμων, που έχει επιβάλλει η πολιτική εξουσία. Και είναι αναμφισβήτητο πως επιτελεί ιδιαιτέρως σημαντικό λειτούργημα, εφόσον η παροχή δικαιοσύνης από το Κράτος είναι απαραίτητος όρος για την εξασφάλιση κοινωνικής ειρήνης, μέσω της επίλυσης των τυχόν διαφορών που προκύπτουν ανάμεσα στους πολίτες, ή των πολιτών και της δημόσιας εξουσίας.⁷

Ένα **πλέγμα διατάξεων του Συντάγματος της Ελλάδος 1975/1986/2001** ρυθμίζει τα της δικαιοσύνης και της δικαστικής λειτουργίας.

2. Το **ά. 26 παρ. 3 Σ** ορίζει “**Η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια. Οι αποφάσεις τους εκτελούνται στο όνομα του Ελληνικού Λαού**”. Η διάταξη αυτή εκφράζει την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών, θεμελιώδη αρχή του Συντάγματος. Κατά το **ά. 1 παρ. 3 Σ** εξάλλου “**Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το Λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του Έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα**”. Επομένως, κατά το Σύνταγμά μας η δικαστική λειτουργία πηγάζει από το Λαό και η εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων γίνεται στο όνομα του Λαού, η νομιμοποίησή της στηρίζεται στην γενική περί δικαίου συνείδηση αυτού. Αποτελούν λοιπόν οι διατάξεις αυτές μια ουσιαστική διακήρυξη, πως φορέας της δικαστικής λειτουργίας είναι ο κυρίαρχος λαός, που την ασκεί δια των δικαστών, ως άμεσων αντιπροσώπων του.

Επιπλέον, το **ά. 20** θεσπίζει το θεμελιώδες δικαίωμα παροχής δικαστικής προστασίας, ορίζοντας στην **παρ. 1** “**Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ’αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή τα συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει**”. Παρόμοια ρύθμιση περιλαμβάνει και η **ΕΣΔΑ (ά. 6 παρ. 1)**: “**Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικαίως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως**”. Κατά το **ά. 8 παρ. 1 Σ** κανένας δεν στερείται χωρίς τη θέλησή του τον δικαστή που του έχει ορίσει ο νόμος, ενώ κατά την

⁶ Κεραμεύς Κ., όπ. π., σελ. 415

⁷ Δημητρόπουλος Α., *Οργάνωση και Λειτουργία του Κράτους, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τόμος Β’*, Αθήνα 2001, σελ.785

παρ. 2 απαγορεύεται η σύσταση δικαστικών επιτροπών και έκτακτων δικαστηρίων". Το Σύνταγμα περιλαμβάνει ιδιαίτερο κεφάλαιο που ρυθμίζει τις αρχές της οργάνωσης και της λειτουργίας των δικαστηρίων (ά. 93-100Α), καθώς και τις εγγυήσεις του δικαστικού λειτουργήματος (ά. 87-92).

3. Όπως είπαμε, σύμφωνα με την κλασική διάκριση των λειτουργιών, η δικαιοσύνη είναι μία από τις τρεις κρατικές λειτουργίες μαζί με τη νομοθετική και την εκτελεστική (ά. 26 παρ. 1, 2, 3). Η θεμελιώδης αυτή αρχή, που αποτελεί μία από τις βάσεις για την ασφάλεια της δημοκρατίας, δεν υπόκειται σε αναθεώρηση κατά το ά. 110 Σ.

Το σύστημα αυτό της **“σχετικής διακρίσεως των λειτουργιών”** (που δέχεται ότι μία είναι η εξουσία, η κρατική, η οποία υπηρετείται από τις τρεις λειτουργίες της με τις σχετικές διασταυρώσεις τους) αποτελεί για τη δικαστική λειτουργία την κύρια μορφή της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης έναντι της εκτελεστικής και της νομοθετικής.⁸ **Αποτέλεσμα της θεμελιώδους αυτής αρχής είναι η διάταξη του ά. 87 παρ. 1 και 2 Σ** κατά την οποία **“Η δικαιοσύνη απονέμεται από δικαστήρια συγκροτούμενα από τακτικούς δικαστές που απολαμβάνουν λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία και, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και τους νόμους”**. Επιπλέον **“σε καμία περίπτωση δεν υποχρεούνται να συμμορφώνονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος” (ά. 87 παρ 2 Σ)**⁹. Πράγματι, αν η διακεκριμένη δικαστική λειτουργία δεν διαθέτει λειτουργική ανεξαρτησία, ανεξαρτησία γνώμης των δικαστών, ώστε με σθένος και αυταπάρνηση να υπερασπίζονται το Δίκαιο, τότε υπάρχει μεγάλος κίνδυνος για τα δικαιώματα των πολιτών.¹⁰

4. Από την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών απορρέει η **αρχή της “μη επεμβάσεως”**, ευρέως διαδεδομένη στην ελληνική επιστήμη και νομολογία. Σύμφωνα με αυτήν η νομοθετική εξουσία “η νομοθετική

⁸ Γιαννόπουλος Ευ., *Οι εγγυήσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας*, άρθρο στο: ΝοΒ 1979, σελ 1047

⁹ Συναφής η διάταξη του ά. 93 παρ. 4 Σ.

¹⁰ Κατά τον Montesquieu στο έργο του *Το Πνεύμα των Νόμων* «δεν υπάρχει ελευθερία αν η δικαστική εξουσία δεν είναι χωρισμένη από τη νομοθετική και την εκτελεστική...Εκάστη των τριών λειτουργιών της κυριαρχίας δέον να ανατίθεται ιδίω οργάνω επί τω σκοπώ όπως αι πολιτικά δυνάμεις συνέχωσιν αλλήλας και αντισταθμίζονται». Βλ. Γιαννόπουλος Ευ., *ibid.*

εξουσία δεν δύναται κατά το Σύνταγμα να επέμβει στα έργα της δικαστικής και ότι, συνεπώς, είναι αντισυνταγματικός και επομένως ανίσχυρος, νόμος που συνιστά τέτοια επέμβαση”. Υποστηρίζεται¹¹ όμως έντονα και η άποψη πως είναι λογικώς αδύνατη η λειτουργική διάκριση των πολιτειακών πράξεων σε νομοθετικές, εκτελεστικές και δικαστικές, καθώς, κατά την άποψη αυτή, κάθε νομική πολιτειακή πράξη –που συνεπάγεται οποιαδήποτε μεταβολή στην υφιστάμενη νομική τάξη– αποτελεί εξ ορισμού πράξη νομοθετική, επιτελούσα νομοθετική λειτουργία. Συγχρόνως όμως επιτελεί και εκτελεστική λειτουργία, καθώς συνιστά πράξη εκτελεστική του κανόνος δυνάμει του οπίου εκδίδεται. Συνεπώς και οι δικαστικές αποφάσεις φέρουν χαρακτήρα νομοθετικής και ταυτοχρόνως και εκτελεστικής πράξης, εφόσον πρόκειται περί αυθεντικής διαπίστωσης προϋφιστάμενης νομικής κατάστασης, εξοπλισμένης με τη δύναμη του δεδικασμένου που ισχύει ακριβώς δυνάμει της δικαστικής αποφάσεως.

Το συμπέρασμα που βγαίνει από τα παραπάνω είναι ότι καταπίπτει η άποψη, πως το Σύνταγμα καθορίζει την αρμοδιότητα καθεμιας εκ των τριών λειτουργιών επί τη βάσει αντίστοιχης λειτουργικής διάκρισης των πολιτειακών πράξεων και πως σε αυτό έγκειται τάχα η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών. Το Σύνταγμα δεν εννοεί ότι η νομοθετική λειτουργία κέκτηται μόνο νομοθετική αρμοδιότητα και ότι η εκτελεστική και η δικαστική κέκτηνται μη νομοθετικές αρμοδιότητες. Αυτό που προκύπτει δια των συνταγματικών διατάξεων είναι πως στη νομοθετική λειτουργία ανατίθεται γενική νομοθετική αρμοδιότητα, ενώ η εκτελεστική και η δικαστική θα έχουν μόνο γενικές αρμοδιότητες, εκείνες που τους ανατίθενται από άλλες διατάξεις του Συντάγματος ή από διατάξεις νόμου. Επομένως, η εκτελεστική και η δικαστική λειτουργία υπόκεινται στη νομοθετική, όντας τεταγμένες στην εφαρμογή των τιθέμενων από εκείνη κανόνων. Αντιστρόφως λοιπόν, θα μπορούσε να λεχθεί υπ’αυτή την έννοια, ότι η νομοθετική λειτουργία είναι τεταγμένη να “επεμβαίνει” στη δικαστική, όπως και στην εκτελεστική, πάντα βεβαίως υπό συγκεκριμένους περιορισμούς που απορρέουν από ειδικές διατάξεις του Συντάγματος, όπως είναι οι αναδρομικοί νόμοι ή οι νόμοι που ρυθμίζουν ατομικώς ορισμένη επίδικη ή εκδικασθείσα υπόθεση.¹²

5. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες θεμελιώδεις αρχές που θέτουν τα όρια της διάκρισης της δικαστικής-δικαιοδοτικής λειτουργίας έναντι

¹¹ Παπαλάμπρου Απ., *Το ζήτημα των “επεμβάσεων” της νομοθετικής εξουσίας εις τα “έργα” της δικαστικής*, τ.τ. ΑΠ 1963, σελ. 125 επ.

¹² Παπαλάμπρου Απ., *όπ.π.*, σελ. 128-131

των δύο άλλων συντεταγμένων λειτουργιών της Πολιτείας. Αυτές είναι η αρχή της ισοτιμίας των τριών λειτουργιών και η αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας. Και οι δύο πηγάζουν από τη διδασκαλία του Montesquieu για την τριμερή διάκριση των λειτουργιών.

5.1 Σήμερα η συντακτική εξουσία των χωρών με πολιτεύματα διεπόμενα από τη δημοκρατική αρχή υιοθετεί ως αυτονόητη την αντίληψη ότι οι λειτουργίες του Κράτους είναι τρεις: η νομοθετική, η εκτελεστική και η δικαστική. Κατά το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο της χώρας¹³ η δικαστική λειτουργία είναι ισότιμη προς τις δύο άλλες συντεταγμένες λειτουργίες.

Βέβαια στον συνταγματικό χάρτη δεν υπάρχει ρητή αναφορά στην ισοτιμία ή μη των τριών λειτουργιών. Όμως η συστηματική ερμηνεία και **συνδυασμένη εφαρμογή των συνταγματικών διατάξεων των ά. 26, 87 παρ. 1, 88 παρ. 2**¹⁴ οδήγησαν την Ολομέλεια του ΣτΕ στο εξής συμπέρασμα : «το ΣτΕ καθιερώνει ευθέως την αρχή της διακρίσεως των τριών λειτουργιών (...) τις οποίες θεωρεί ισοδύναμες και ισότιμες, αφού μόνο δια της ισοδυναμίας και ισοτιμίας αυτών επιτυγχάνεται η πραγματική και αποτελεσματική διάκρισή τους, η οποία αποτελεί το βάθρο της οργανώσεως και λειτουργίας της ενιαίας κρατικής εξουσίας και του Κράτους Δικαίου.

Εξάλλου, ερμηνευτικό επιχείρημα υπέρ της ισοτιμίας, συνάγεται κατ'αντιδιαστολή από την απουσία ρητής διαβάθμισης των λειτουργιών στο **ά. 26 Σ**. Στο ίδιο συμπέρασμα οδηγούμαστε και αν αναλογιστούμε τη σπουδαιότητα του ρόλου που καλείται να διαδραματίσει η δικαστική λειτουργία σε μία ευνομούμενη πολιτεία. Τέλος, το **ά. 26 παρ. 3 εδ. β' Σ** που ορίζει ότι οι δικαστικές αποφάσεις εκτελούνται στο όνομα του ελληνικού λαού, πηγή όλων των εξουσιών, συνδέει ρητά τη δικαστική λειτουργία με το φορέα της πρωτογενούς συντακτικής εξουσίας, υπέρ του οποίου υπάρχουν όλες οι εξουσίες του Κράτους.

Συμπερασματικά, είναι αναμφισβήτητη η **θεσμική-τυπική ισοτιμία** της δικαστικής λειτουργίας έναντι των δύο άλλων, αν και παρατηρείται πως στα κοινοβουλευτικά πολιτεύματα η νομοθετική λειτουργία διαθέτει κάποιο προβάδισμα, που οφείλεται στην πολιτική υπεροχή της ως του κατ'εξοχήν αντιπροσωπευτικού σώματος του λαού – και όχι σε θεσμική ανωτερότητά της έναντι των άλλων λειτουργιών.¹⁵

¹³ βλ. Ολ. ΣτΕ 3670/94, ΣτΕ Ε' τμήμα 1781/93 (Επρόκειτο περί αιτήματος δικαστικών λειτουργιών να αναγνωρισθούν και σε αυτούς φορολογικές απαλλαγές θεσπισμένες υπέρ των βουλευτών)

¹⁴ “αποδοχές δικαστικών λειτουργιών ανάλογες προς το λειτούργημά τους”

¹⁵ Μαυριάς Κ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, β' έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 675-678

5.2 Ως θεσμικά ισότιμη λοιπόν, η **δικαστική λειτουργία** απονέμει δικαιοσύνη χωρίς οι άλλες δύο λειτουργίες να μπορούν να παρέμβουν σε ό,τι άγει στον σχηματισμό δικανικής κρίσης. Είναι, επομένως, **κατά την εκτέλεση του έργου της ανεξάρτητη**. Κατά τον ορισμό του **Χ. Φραγκίστα** «Ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης υπάρχει εις μίαν χώραν, όταν οι δικασταί κατά των άσκηση των δικαστικών των καθηκόντων διατηρούσιν **απόλυτον αυτοτέλειαν κρίσεως και πλήρη ελευθερία ενεργείας**, υπείκοντες μόνον εις τους **νόμους** και την φωνή της **συνειδήσεώς των** και ουδεμίαν **ουδαμόθεν υποχρεούμενοι να δεχθώσιν οδηγίαν**».¹⁶

5.2.1 Όπως είπαμε, ο δικαστής οφείλει να είναι ουδέτερος και αμερόληπτος κριτής και συναφώς, το Σύνταγμα ορίζει στο **ά. 8** ότι ο **δικαστής που θα δικάσει προσδιορίζεται από το νόμο**, καθώς και ότι ο **δικαστής είναι ισόβιος στο ά. 88 παρ. 1**.

Οι δικαστές «απολαμβάνουν προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία»¹⁷. Στη συνέχεια το Σύνταγμα δίνει γενικό μόνον ορισμό της λειτουργικής ανεξαρτησίας στο ά. 87 παρ. 2, εξειδικεύει όμως με λεπτομερειακές επιμέρους διατάξεις¹⁸ την προσωπική ανεξαρτησία, οι οποίες αποτελούν επίσης εγγυήσεις της λειτουργικής ανεξαρτησίας.

5.2.2 Η **λειτουργική ανεξαρτησία** των δικαστών συνίσταται, από το ένα μέρος, στην απαλλαγή της δικαστικής λειτουργίας από παρεμβάσεις της εκτελεστικής ή της νομοθετικής και, από το άλλο μέρος, στην έλλειψη ιεραρχικού ελέγχου των κατώτερων δικαστηρίων από τα ανώτερα, που σημαίνει ότι τα κατώτερα δικαστήρια δεν είναι υποχρεωμένα να ακολουθούν τη γνώμη των ανωτέρων τους¹⁹. Η απονομή της δικαιοσύνης κατευθύνεται μόνο από την έννοια των εφαρμοστέων κανόνων δικαίου και δεν επηρεάζεται από οποιεσδήποτε πράξεις ή απόψεις, εκπροσώπων ή φορέων της νομοθετικής, της εκτελεστικής ή και της δικαστικής λειτουργίας, άλλων από τους δικαστές που άκουσαν τη συζήτηση της διαφοράς και καλούνται να εκδώσουν την

¹⁶ βλ. Φραγκίστα Χ., *Δικαστική Ανεξαρτησία*, Θεσ/κη 1940, σελ. 9 (αναφορά στο Μανωλεδάκη Ι., *Σκέψεις για την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης*, στο: *Προβλήματα ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης*, Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος, Γ' 1988, σελ. 51)

¹⁷ ά. 87 παρ. 1 Σ

¹⁸ ά. 87 παρ. 3, 88, 89, 90, 91

¹⁹ Μπακόπουλος Αγ., Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας, άρθρο στο: Το Σ 1986, σελ. 21

απόφασή τους²⁰. Από την αρχή αυτή απορρέει και ο κανόνας του **ά. 93 παρ.4 Σ**, κατά τον οποίο «τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα».

Η **προσωπική ανεξαρτησία** επιτυγχάνεται με τη σχεδόν πλήρη αυτοδιοίκηση του δικαστικού σώματος και τον αποκλεισμό πολιτικών και κοινωνικών παρεμβάσεων στην υπηρεσιακή κατάσταση των δικαστών²¹. Η προσωπική ανεξαρτησία λοιπόν, τελεί προς τη λειτουργική σε σχέση μέσου προς σκοπό : η πρώτη υπηρετεί τη δεύτερη. Η προσωπική ανεξαρτησία δηλ. αποτελεί εγγύηση του προσωπικού υπηρεσιακού καθεστώτος του δικαστή με κανόνες που τον προφυλάσσουν από δυσμενείς επεμβάσεις του νομοθέτη, της εκτελεστικής, αλλά και της ίδιας της δικαστικής λειτουργίας και που θα μπορούσαν, έμμεσα, να οδηγήσουν στον ετεροκαθορισμό της δικανικής του πεποίθησης²². Η σταδιοδρομία και η υπηρεσιακή εξέλιξη του δικαστή αποφασίζεται με βάση την ικανότητα, την απόδοση και το ήθος του, από συμβούλια συγκροτούμενα αποκλειστικά από ανώτερους ή ανώτατους δικαστές²³.

5.3 Η αρχή αυτή γεννήθηκε, όπως είδαμε, από τη διδασκαλία του Montesquieu και το κλασικό περιεχόμενό της ολοκληρώθηκε με τη Γαλλική Επανάσταση. Από τότε γίνεται αναγκαίο περιεχόμενο του φιλελευθερισμού και του Κράτους Δικαίου.

Η δικαστική ανεξαρτησία είναι **σταθερό στοιχείο και του ελληνικού Συνταγματικού Δικαίου**. Ήδη στα Συντάγματα της Επανάστασης (Σύνταγμα Επιδάυρου, Άστρους, Τροιζήνας) διακηρύσσεται έναντι των δύο άλλων λειτουργιών. Η διατύπωση “τελειοποιείται” στα Συντάγματα του 1925(ά. 4) και 1927(ά. 5), κατά τα οποία “η δικαστική εξουσία ασκείται υπό δικαστηρίων ανεξαρτήτων υποκείμενων μόνον εις τους νόμους” και παίρνει την οριστική της μορφή στο ά. 87 του Σ 1975.

²⁰ Κεραμεύς Κ., *Αστικό Δικονομικό Δίκαιο Ι*, β' έκδοση, Αθήνα-Θεσ/κη 1983, σελ. 84

²¹ Σκουρής Β., *Εγγυήσεις και παραμορφώσεις της λειτουργικής ανεξαρτησίας των δικαστών*, στο : *Προβλήματα ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης*, Γ' 1988, σελ.18

²² Τσάτσος Δ., *όπ. π.*, σελ. 559

²³ Κεραμεύς Κ., *Αστικό Δικονομικό Δίκαιο*, σελ. 84

6. Η γερμανική επιστήμη έχει θέσει ορισμένες βασικές αρχές για την κατανόηση του θεσμού της δικαστικής ανεξαρτησίας²⁴ :

- 1) Η πρώτη αρχή αποσαφηνίζει τον τύπο του σύγχρονου δικαστή. **Ο δικαστής δεν είναι πια «το στόμα του νόμου»²⁵**, ένα όργανο άνευ βουλήσεως, το εκτελεστικό όργανο της νομοθετικής εξουσίας. Ο σημερινός τύπος του δικαστή παράγεται από τις γενικές ρήτρες της νομοθεσίας, τις αόριστες έννοιες, την πλήρωση των κενών της νομοθεσίας σε συνδυασμό προς το θεσμό της Ανεξαρτησίας. Ο δικαστής αυτός δεν είναι δημόσιος υπάλληλος, είναι κάτι διάφορο.
- 2) Η δεύτερη αρχή συνίσταται στην **απαίτηση να υπάρχει δημοκρατία και στη Δικαιοσύνη**, η Δικαιοσύνη δεν είναι ιεραρχικώς οργανωμένη όπως η Διοίκηση.
- 3) Η τρίτη αρχή ορίζει ότι ο δικαστής **απολαμβάνει ανεξαρτησία** όχι μόνο έναντι οργάνων των άλλων λειτουργιών και των πιέσεων διαφόρων κοινωνικών ομάδων, αλλά **και έναντι οργάνων της δικαστικής λειτουργίας**. Έτσι, αποτρέπεται η καταπίεση των δικαστών από τους λεγόμενους “ανωτέρους” τους.²⁶
- 4) Κατά την τέταρτη αρχή η δικαστική ανεξαρτησία ανακηρύσσεται **δημόσιο εξ υποκειμένου δικαίωμα του δικαστή**, δυνάμενο να προστατεύσει τη θέση του, ένα ειδικό οιοει ατομικό δικαίωμα των δικαστών²⁷.
- 5) Τέλος, διαπιστώνεται ότι ο θεσμός αυτός μπορεί να εκπληρώσει την αποστολή του μόνο **αν και ο πολίτης είναι πεπεισμένος ότι η δικαστική λειτουργία ασκείται ανεξαρτήτως**, αλλιώς η δικαστική απόφαση δε μπορεί να γίνει εσωτερικά αποδεκτή από αυτόν.

Η δικαστική λειτουργία είναι από τη φύση της **ελεγκτική** : κρίνει την κοινωνική πραγματικότητα με μέτρο τις επιταγές του δικαίου. **Μόνο ελεύθεροι άνθρωποι μέσα στα πλαίσια μίας ανεξάρτητης λειτουργίας μπορούν να επιτελέσουν υπεύθυνα μια τέτοια υψηλή αποστολή**. Για τη διασφάλιση της ευσυνείδητης τέλεσης του λειτουργήματός τους αυτού έχει θεσπιστεί υπέρ των δικαστών ένα πλέγμα εγγυήσεων. Η **προσωπική ανεξαρτησία** αναφέρεται στις σχέσεις των δικαστών με τα άλλα κρατικά όργανα, απονέμοντας στους πρώτους μία σειρά προσωπικών εγγυήσεων. Η **λειτουργική ανεξαρτησία** αναφέρεται στις σχέσεις της δικαιοσύνης με τις άλλες κρατικές λειτουργίες, περιβάλλοντας την πρώτη με ένα πλέγμα οργανικών εγγυήσεων. Οι δύο εκφάνσεις, λοιπόν, της δικαστικής ανεξαρτησίας συμπληρώνονται

²⁴ βλ. Ρίζος Σ., Η εσωτερική ανεξαρτησία του δικαστή (Γερμανία-Ελλάς), ΕΔΔ 1982, σελ. 34 επ.

²⁵ όπως τον θεωρούσε ο Montesquieu

²⁶ πρβλ. BverfGE 17,252(259)

²⁷ Βλ. BverfGE 12,81(87) , 17,252(256)

αμοιβαία : μόνο δικαστής που αισθάνεται ασφαλή την υπηρεσιακή του κατάσταση μπορεί να είναι και ουσιαστικά ελεύθερος. Και η διασφάλιση της προσωπικής θέσης του δικαστή δεν αποβλέπει να του παράσχει προσωπικό προνόμιο, αλλά να καταστήσει δυνατή τη σύμφωνα με το Σύνταγμα άσκηση του δικαιοδοτικού έργου.²⁸

7.1 Το Σύνταγμα, όπως είπαμε, κατοχυρώνει με λεπτομερειακές ρυθμίσεις τις **προσωπικές εγγυήσεις** που παρέχονται στους φορείς της δικαστικής ιδιότητας. Οι εγγυήσεις αυτές είναι : 1) η ισοβιότητα, 2) οι ρυθμίσεις των ά. 87 παρ.3, 88-91 για ομαλή υπηρεσιακή εξέλιξη, 3) η αυτοδιοίκηση του δικαστικού Σώματος μέσω του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου (ΑΔΣ) πολιτικής και ποινικής δικαιοσύνης, 4) μισθοδοσία ανάλογη προς το λειτούργημα και, τέλος, 5) η προσωπικότητα του δικαστικού λειτουργού.

7.1.1 Οι δικαστικοί λειτουργοί είναι οι μόνοι φορείς οργανικής ιδιότητας που έχουν ισόβια υπηρεσία (ά. 88 παρ. 1 Σ). Ο **θεσμός της ισοβιότητας** εισήχθη από το Σύνταγμα του 1844 (ά.87) που όριζε «αφ'ης εποχής οι δικασταί καταστῶσιν ισόβιοι, δεν δύνανται να παύσωσιν άνευ δικαστικής αποφάσεως»²⁹.

Ισοβιότητα σημαίνει διατήρηση των δικαστικών λειτουργιών σε ενεργό υπηρεσία, ακόμη κι αν μεταγενέστερα καταργηθεί το δικαστήριο στο οποίο είναι διορισμένοι ή η θέση που κατέχουν. Με αυτό το κριτήριο διακρίνεται από τη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων, που προϋποθέτει καταρχήν τη συνέχιση της υπάρξεως της θέσεώς τους (ά. 103 παρ.4 εδ. α' Σ).

Η ισοβιότητα καταλαμβάνει όλους τους δικαστικούς λειτουργούς³⁰, επομένως όχι μόνο όλους τους τακτικούς δικαστές ανεξαρτήτως βαθμού³¹, αλλά και τους εισαγγελείς και αντεισαγγελείς ανεξαρτήτως βαθμού με το Σύνταγμα του 1975.³²

Ωστόσο, διαφορετικά εννοεί το θεσμό της ισοβιότητας η γερμανική έννομη τάξη. Κατά τη νομολογία του Συνταγματικού Δικαστηρίου (BverfGE 14,70) η ανεξαρτησία των δικαστών στηρίζεται στην κρατική

²⁸ Κεραμεύς Κ., *Αστικό Δικονομικό Δίκαιο*, σελ. 84-85

²⁹ Μπέης Κ., *Ο ισόβιος νόμιμος δικαστής και η κοινή γνώμη*, στο : τ.τ. Γ.Ράμμου, Αθήνα 1979, σελ.690

³⁰ Ολ. ΣτΕ 2942/1964, ΕΔΔΔΔ 1965.86 , Ολ. ΣτΕ, πρακτικό 1/1979, Το Σ 1978.693-698 , 105/1981,ΕΔΔΔΔ 1981.143

³¹ Ολ ΑΠ 264/1978, Το Σ 1978.389(390)

³² Κεραμεύς Κ., *Αστικό Δικονομικό Δίκαιο*, σελ. 86

εγγύηση ότι ο δικαστής δεν απολύεται, ούτε μετατίθεται, παρά μόνο με γραπτή συγκατάθεσή του ή με τελεσίδικη δικαστική απόφαση και μόνο για προκαθορισμένους από το νόμο λόγους, πχ. όταν μειωθεί ο αριθμός των θέσεων των δικαστών που υπηρετούν σε κάποιο δικαστήριο ή όταν κάποιο δικαστήριο καταργηθεί.³³ Ένα μεγάλο μέρος της ελληνικής θεωρίας³⁴ δέχεται την άποψη ότι το αμετάθετο είναι αναπόσπαστο στοιχείο της ισοβιότητας των δικαστών, θεωρώντας πως το ά. 90 Σ που προβλέπει τη δυνατότητα προαγωγής, αποσπάσεως, μετατάξεως, αλλά και μεταθέσεως των δικαστικών λειτουργών αντίκειται στο πνεύμα των θεμελιωδών διατάξεων του ά. 87 παρ. 1 και 2 Σ.

Πράγματι, ο δικαστής δεν είναι δημόσιος υπάλληλος, ώστε να μπορεί να υποβάλλεται σε τέτοιου είδους δημοσιοϋπαλληλική μεταχείριση. Αν και συνδέεται με το Κράτος με τη δημοσίου δικαίου αξίωση να εισπράξει το μισθό του³⁵ και το Κράτος έχει αξίωση από τον δικαστή να μην αρνησιδικήσει, είναι άμεσο όργανο του Κράτους, δημόσιος λειτουργός που ασκεί την εξουσία του ανεξάρτητα, χωρίς την παρεμβολή προϊσταμένων.

7.1.2 Το Σύνταγμα, στα **άρθρα 88-91**, προβλέπει ειδικές ρυθμίσεις για : α) την κτήση της ιδιότητας του δικαστικού λειτουργού, β) για ορισμένους ειδικούς προσωπικούς όρους άσκησης του λειτουργήματος όπως οι αποδοχές, τα ασυμβίβαστα, το δικαίωμα δικαστικού συνδικαλισμού και τα της ευθύνης των δικαστών, γ) τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία των υπηρεσιακών μεταβολών, δ) τις μορφές λήξης του δικαστικού λειτουργήματος.

Α) Όσον αφορά τη **κτήση της δικαστικής ιδιότητας**, το **ά. 88 παρ. 1 Σ** περιορίζεται στην πρόβλεψη μίας μόνο διαδικαστικής πράξης. **«Οι δικαστικοί λειτουργοί διορίζονται με προεδρικό διάταγμα»**. Τα ειδικότερα θέματα ρυθμίζει ο κοινός νομοθέτης, σύμφωνα με την εξουσιοδότηση του ά. 88 παρ. 1 Σ³⁶. Πάντως, ο κοινός νομοθέτης δεν έχει πλήρη ελευθερία επιλογών, αλλά περιορίζεται από την ειδική νομική φύση και τη συνταγματική αποστολή του δικαστικού λειτουργήματος (ά. 87 παρ. 1 Σ), **γι' αυτό η επιλογή «πρέπει να γίνεται δι'αποφάσεως οργάνου συγκροτούμενου εκ δικαστικών λειτουργών»**.^{37 38}

³³ Μπέης Κ., όπ.π., σελ. 692

³⁴ βλ. Μπέης Κ., όπ. π., σελ. 695

³⁵ βλ. ά.22 ΚΟΔΚΔΛ

³⁶ βλ. ά. 34 επ. ΚΟΔΚΔΛ

³⁷ Ολ. ΣτΕ 2859/1985

³⁸ Τσάτσος Δ., όπ.π., σελ. 563

Επίσης, κατά το **ά. 88 παρ.3** ο κοινός νομοθέτης μπορεί να προβλέψει **εκπαιδευτική και δοκιμαστική περίοδο για τους δικαστικούς λειτουργούς**³⁹.

B) Αναφορικά με τους όρους άσκησης του λειτουργήματος :

ι) Ένας από τους πιο σημαντικούς είναι οι **αποδοχές των δικαστών**, που κατά το **ά. 88 παρ. 2** «είναι ανάλογες με το λειτούργημά τους. Τα σχετικά με τη βαθμολογική και μισθολογική τους εξέλιξη και με την κατάστασή τους γενικά καθορίζονται με ειδικούς νόμους». Αναμφισβήτητα η οικονομική ανεξαρτησία του δικαστικού λειτουργού είναι μία από τις προϋποθέσεις για να μην ετεροκαθορίζεται – έστω έμμεσα- η δικανική του πεποίθηση.

Η παραπάνω διάταξη καθιερώνει και στο ισχύον Σύνταγμα την αρχή της μισθολογικής διακρίσεως έναντι των άλλων λειτουργιών του Κράτους. Δεν αποτελεί όμως συνταγματική απόκλιση από τη γενική αρχή της ισότητας, καθώς η μισθολογική διαφοροποίηση του δικαστή είναι το λογικό επακόλουθο της θεσμικής διαφοράς που έχει το δικαστικό από το δημοσιοϋπαλληλικό λειτούργημα^{40 41}. Επιπλέον, ο ΑΠ, επεμβαίνοντας ουσιαστικά στο έργο του νομοθέτη, επεξέτεινε διορθωτικά το χρηματικό επίδομα που παίρνουν ανώτατοι πολιτικοί υπάλληλοι και σε ανώτατους δικαστές, επικαλούμενος την **αρχή της ισότητας και την απαγόρευση άνισης μεταχείρισης**.^{42 43}

Η διάκριση αυτή αναγορεύεται πρώτη φορά σε συνταγματική αρχή δημοσίου συμφέροντος και συνταγματικό δικαίωμα των δικαστικών λειτουργών με το Σύνταγμα του 1952, γιατί πράγματι αποτελεί μία ζωτική ανάγκη για την υπόσταση του κράτους. Και αυτό, καθώς το είδος του λειτουργήματος πολλαπλασιάζει τους πειρασμούς και μάλιστα, περισσότερο απ'ό,τι θα μπορούσε να συμβεί σε κάποιον δημόσιο υπάλληλο.⁴⁴

Συμπερασματικά, η **νομολογία** έχει οδηγηθεί στα εξής⁴⁵ : α) οι αποδοχές πρέπει να τελούν σε αντιστοιχία με τη σπουδαιότητα και τη φύση του δικαστικού λειτουργήματος, β) πρέπει να διακρίνονται από τις αποδοχές των λοιπών δημοσίων υπαλλήλων και λειτουργών, δηλ. πρέπει να καθορίζονται αυτοτελώς με ειδικούς νόμους και να είναι ανώτερες από τις αποδοχές δημοσίων υπαλλήλων και εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα, γ) η χορήγηση αποδοχών σε τρίτους δημοσίους

³⁹ βλ. ά. 51, 61, 65, 70, 75 ΚΟΔΚΔΛ όπως αντικαταστάθηκε με το ν. 1868/1989

⁴⁰ Ολ. ΑΠ 1411/1984

⁴¹ Τσάτσος Δ., όπ. π., σελ. 564

⁴² Ολ. ΑΠ 1151/1984

⁴³ Δέδες Σ., Κίνδυνοι που απειλούν την προσωπική ανεξαρτησία του δικαστικού λειτουργού, στο: Προβλήματα ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, Γ' 1988, σελ. 41

⁴⁴ Γιαννόπουλος Ευ., όπ.π., σελ. 1069-1070

⁴⁵ βλ. Μαυριάς Κ., όπ.π., σελ. 689-690

υπαλλήλους χωρίς ταυτόχρονη και ίση τουλάχιστον χορήγηση των αποδοχών αυτών προς τους δικαστικούς λειτουργούς συνιστά ανεπίτρεπτη δυσμενή διάκριση σε βάρος τους⁴⁶, δ) απαγορεύεται η μισθολογική εξομοίωση λειτουργών του δημόσιου τομέα προς τους δικαστές⁴⁷, ε) είναι ανεπίτρεπτη η παραπομπή μισθολογικής διάταξης για τρίτους στις αποδοχές ανώτατων δικαστικών λειτουργών⁴⁸.

ii) Επίσης, από τη φύση του δικαστικού λειτουργήματος προκύπτει και η **ανάγκη κήρυξης του ως ασυμβίβαστου με κάθε άλλη δημόσια υπηρεσία και με κάθε άλλο επάγγελμα**, όπως προβλέπει και το ά. 89 παρ. 1 Σ⁴⁹. Επιπλέον, το **ά. 89 παρ. 4 αποκλείει τη συμμετοχή των δικαστών στην Κυβέρνηση**. Πάντως, με την **αναθεωρημένη παρ. 2** θεσπίζονται ορισμένες εξαιρέσεις από το ασυμβίβαστο, όμως με την **αναθεώρηση της παρ. 3** απαγορεύεται πλέον σε δικαστικούς λειτουργούς η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων, ενώ ορίζεται πως «καθήκοντα σχετικά με την εκπαίδευση των δικαστικών λειτουργών θεωρούνται δικαστικά» και πως «επιτρέπεται η ανάθεση σε δικαστικούς λειτουργούς των καθηκόντων εκπροσώπησης της Χώρας σε διεθνείς οργανισμούς».

iii) Οι δικαστές έχουν από το Σύνταγμα το **δικαίωμα να συνδικαλιζούνται**. Σύμφωνα με το **ά. 89 παρ. 5** «επιτρέπεται η συγκρότηση ένωσης δικαστικών λειτουργών, όπως νόμος ορίζει». **Όμως, το ά. 23 παρ. 2 εδ. β' Σ** θεσπίζει έναν σαφή περιορισμό : «απαγορεύεται στους δικαστικούς λειτουργούς η απεργία με οποιαδήποτε μορφή».

iv) Όσον αφορά την **ευθύνη των δικαστών** : Για την ποινική ευθύνη το Σύνταγμα δεν περιλαμβάνει ειδικές ρυθμίσεις, επομένως δεν υπόκεινται σε ειδικό συνταγματικό καθεστώς. Όμως, προβλέπονται ειδικές διατάξεις για την αστική και την πειθαρχική ευθύνη τους.

Συγκεκριμένα, οι υποθέσεις **αστικής ευθύνης** των δικαστικών λειτουργών για πράξεις ή παραλείψεις που εντάσσονται στο πλαίσιο της δικαιοδοτικής τους λειτουργίας υπάγονται στο Δικαστήριο Αγωγών Κακοδικίας, που προβλέπει το ά. 99 Σ.

Ως προς την **πειθαρχική τους ευθύνη**, το Σύνταγμα στο ά. 91 θεσπίζει ένα ειδικό νομικό καθεστώς. Στο καθεστώς αυτό υπάγονται όλοι οι δικαστικοί λειτουργοί, άσχετα από το βαθμό τους⁵⁰. Στους ανώτατους

⁴⁶ ΣτΕ 4542/1986, 4683/1988, 1693/1989, 1797/1989, Ολ ΑΠ 12/12988, Ολ Ελεγκτ. Συν. 1432/1988

⁴⁷ ΣτΕ 2928/1986

⁴⁸ ΣτΕ 1754/1987, 1850/1988 , βλ. επίσης ΣτΕ 1688/1991, 2458/1993 για τη μισθολογική εξομοίωση των δικαστικών λειτουργών με τους γιατρούς του ΕΣΥ

⁴⁹ που εξειδικεύεται από το ά. 41 ΚΟΔΚΔΔ

⁵⁰ βλ. και ά. 90 παρ. 1 ΚΟΔΚΔΔ

δικαστικούς λειτουργούς, αρμόδιο όργανο για την άσκηση πειθαρχικής εξουσίας είναι το Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο. Την πειθαρχική αγωγή εγείρει ο Υπουργός Δικαιοσύνης. Η πειθαρχική εξουσία στους λοιπούς δικαστικούς λειτουργούς ασκείται, κατά το ά. 91 παρ. 3 Σ, “σε πρώτο και δεύτερο βαθμό από συμβούλια που συγκροτούνται με κλήρωση από τακτικούς δικαστές, κατά τους ορισμούς του νόμου. Την πειθαρχική αγωγή εγείρει και ο Υπουργός Δικαιοσύνης.⁵¹

Ο νόμος ορίζει τους κωλυόμενους να μετέχουν σε πειθαρχικό συμβούλιο ή δικαστήριο για την εκδίκαση ορισμένης υπόθεσης, απαγορεύει τη συμμετοχή στο δευτεροβάθμιο συμβούλιο όσων έχουν μετάσχει στο πρωτοβάθμιο, αλλά δεν επιτρέπει την εξαίρεση τόσων μελών, ώστε να μην είναι δυνατή η σύνθεση του συμβουλίου από τα λοιπά.

Εδώ αξίζει να αναφερθεί η 22/1999 απόφαση του Επταμελούς Πειθαρχικού Συμβουλίου του ΑΠ κατ’αναφορά προς την παρ. 1 του ά. 2 ν. 2721/1999, η οποία ορίζει ότι “Η άσκηση πειθαρχικής δίωξης και η όλη πειθαρχική διαδικασία αναστέλλεται κατά τη διάρκεια της θητείας του Προέδρου και των μελών του Συμβουλίου Διεύθυνσης των Δικαστηρίων, εκτός αν ασκηθεί κατ’ αυτών ποινική δίωξη για τα αδικήματα που αναφέρονται στην περίπτωση ε’ της παρ. 1 του ά. 37 ν. 1756/1988 του ΚΟΔΚΔΛ”. Με την προαναφερθείσα απόφαση κρίθηκε πως η διάταξη αυτή “είναι ασυμβίβαστη προς το θεσμό της πειθαρχικής ευθύνης όλων των δικαστικών λειτουργών, ο οποίος έχει συνταγματική κατοχύρωση στο ά. 91 Σ (...) Η προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστών, χωρίς τον πειθαρχικό τους έλεγχο, θα απέβαινε επικίνδυνη για τα δικαιώματα των δικαζομένων και για τις ατομικές εν γένει ελευθερίες (...) Άρα η ανωτέρω διάταξη, η οποία επιχειρεί να εισαγάγει ανεπίτρεπτη ασυλία υπέρ κατηγορίας δικαστών, που θα καθίσταντο έτσι πειθαρχικώς ασύδοτοι, είναι αντισυνταγματική και ανίσχυρη”.⁵²

Πάντως, προς διατήρηση του κύρους της δικαιοσύνης, της εμπεδώσεως κλίματος εμπιστοσύνης προς την ανεξαρτησία της δικαστικής κρίσης, *de lege lata* δε μπορεί να διωχθεί δικαστής για την ψήφο που έδωσε και τη γνώμη που διατύπωσε κατά την απονομή του δικαίου, με την κατηγορία της εσφαλμένης ερμηνείας του νόμου ή της κακής εκτίμησης των αποδείξεων. “Η υποκειμενική κρίσις του δικαστού, όταν δεν υφίσταται υπόνοια μεροληπτικής κρίσεως ή δεν αντίκειται προφανώς προς τα υπ’ αυτού δεκτά γενόμενα πραγματικά περιστατικά ή προς το σαφές και ορισμένον περιεχόμενον επικληθέντων ή προσαχθέντων εγγράφων, οπότε μόνον είναι δυνατόν να κριθεί ότι υφίσταται κουφότης εν τη

⁵¹ βλ. ά. 99 ΚΟΔΚΔΛ

⁵² Μαυριάς Κ., όπ. π., σελ. 701

ασκήσει των καθηκόντων του, ελεγκτέα, δεν δύναται να υποβληθεί εις πειθαρχικόν έλεγχον”.^{53 54}

Κατά το ά. 91 παρ. 4 Σ “Οι κατά τις διατάξεις αυτού του άρθρου πειθαρχικές αποφάσεις δεν προσβάλλονται στο ΣτΕ”.

Γ) Το Σύνταγμα περιέχει κρίσιμες διατάξεις που αφορούν τις **προϋποθέσεις και τη διαδικασία των υπηρεσιακών μεταβολών**, δηλ. της εξέλιξης των δικαστικών λειτουργών. Η θεματική αυτή ρυθμίζεται στα αναθεωρημένα άρθρα 90 και 88 παρ. 6 και αφορά στις νομικές μεταβολές στο πρόσωπο του φορέα του δικαστικού λειτουργού που μπορούν ή πρέπει να επέλθουν κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας του, δηλ. τοποθετήσεις, προαγωγές, μεταθέσεις, αποσπάσεις και μετατάξεις.

Οι σχετικές με τις υπηρεσιακές μεταβολές αποφάσεις λαμβάνονται από την ίδια τη δικαστική λειτουργία με βάση το Σύνταγμα και τους συμφωνούς με αυτό νόμους (οιονεί “αυτοδιοίκηση” δικαστικής λειτουργίας). Ωστόσο, το ά. 90 σε αρκετά σημεία παραπέμπει για την ειδικότερη ρύθμιση των ζητημάτων αυτών στον κοινό νομοθέτη, δηλ. η νομοθετική λειτουργία εδώ επεμβαίνει κανονιστικά στη νομική οργάνωση της σχετικής ύλης.⁵⁵

Όλες οι υπηρεσιακές μεταβολές ενεργούνται με προεδρικό διάταγμα, που όμως προϋποθέτει απόφαση Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου. Τα σχετικά με τη συγκρότηση του εκάστοτε ΑΔΣ ρυθμίζει το ά. 90 παρ. 1 και 2 Σ.⁵⁶

Το ΑΔΣ είναι ένας θεσμός του οποίου η δημιουργία και λειτουργία απέβλεψε στην εξασφάλιση της δικαστικής ανεξαρτησίας και της αυτοδιοίκησης. Θεμελιώθηκε με το ν. ΓΥΛΖ/3.12.1909 και τον συμπληρωματικό του ν. ΓΩ/22.6.1911.⁵⁷

Οι **αποφάσεις των ΑΔΣ** προκαλούνται **μετά από ερώτημα του Υπουργού Δικαιοσύνης, ο οποίος μπορεί να διαφωνήσει με την κρίση τους και να παραπέμψει το ζήτημα στην Ολομέλεια του οικείου ανώτατου δικαστηρίου, όπως ορίζει ο νόμος. Δικαίωμα προσφυγής έχει και ο δικαστικός λειτουργός στον οποίο αφορά η κρίση, υπό τις προϋποθέσεις που ορίζει ο νόμος (ά. 90 παρ.3)**. Η νομολογία έχει κρίνει ότι, επί προαγωγών υπάρχει υποχρέωση του Υπουργού να θέσει το σχετικό ερώτημα και ότι η παράλειψή του εν προκειμένω συνιστά εκτελεστή διοικητική πράξη που προσβάλλεται με αίτηση ακυρώσεως

⁵³ Πρακτικό Ολ ΑΠ 45/1955

⁵⁴ Λυμπερόπουλος Λ., *Η ψήφος του δικαστή ως αντικείμενο πειθαρχικής δίωξης*, στο : ΝοΒ 1986, σελ. 614

⁵⁵ Τσάτσος Δ., όπ. π., σελ. 566

⁵⁶ βλ. ά. 67, 68, 72, 73, 78, 79 ΚΟΔΚΔΛ για τις ειδικότερες ρυθμίσεις, κατά τις τροποποιήσεις τους κατ'εφαρμογή των σχετικών αναθεωρημένων διατάξεων του Συντάγματος

⁵⁷ Μπακόπουλος Αγ., όπ. π., σελ. 25

ενόπιον του ΣτΕ⁵⁸. Όμως σύμφωνα με άλλη απόφαση του ΑΠ⁵⁹ το ΑΔΣ δύναται να ασκήσει την αρμοδιότητά του και χωρίς ερώτημα του Υπουργού Δικαιοσύνης, το οποίο έχει χαρακτήρα απλής αναγγελίας.⁶⁰

Κατά το **ά. 90 παρ. 4 Σ** “οι αποφάσεις της ολομέλειας ως δευτεροβάθμιου ΑΔΣ για το ζήτημα που έχει παραπεμφθεί σε αυτήν, καθώς και οι αποφάσεις του ΑΔΣ με τις οποίες δεν διαφώνησε ο Υπουργός είναι γι’ αυτόν υποχρεωτικές”. Η διοικητική Ολομέλεια του ΑΠ έχει αποφανθεί⁶¹ ότι ο Υπουργός Δικαιοσύνης υποχρεούται να εκτελεί τις αποφάσεις του ΑΔΣ, εντός του αντικειμενικά αναγκαίου προς τούτο χρόνου, χωρίς δικαίωμα αναστολής ή καθυστέρησης εκτέλεσής τους.⁶²

Τέλος, το **ά. 90 παρ. 5 Σ** ρυθμίζει τις προαγωγές στις θέσεις του Προέδρου και των Αντιπροέδρων των ανώτατων δικαστηρίων, του Εισαγγελέα του ΑΠ καθώς και του Γενικού Επιτρόπου του Ελεγκτ. Συν. και των διοικητικών δικαστηρίων. Αυτές “ενεργούνται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου, με επιλογή μεταξύ των μελών του οικείου ανώτατου δικαστηρίου, όπως νόμος ορίζει”. [Την εμφανή επέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας εδώ, όπως και σε άλλα σημεία του **ά. 90** θα εξετάσουμε παρακάτω στην ενότητα 8.1] Πάντως, θα πρέπει να σημειωθεί πως οι ρυθμίσεις αυτές για την αυτοδιοίκηση του δικαστικού σώματος, δημιουργούν επίσης τον κίνδυνο εξάρτησης του κατώτερου από τον ανώτερο δικαστή, καθώς η ανάγκη για ικανοποιητική επαγγελματική εξέλιξη καθιστά ενίοτε τον πρώτο επιδεκτικό σε επιρροές⁶³.

Δ) Για τους όρους λήξης της δικαστικής ιδιότητας το Σύνταγμα θεσπίζει αυστηρό πλαίσιο. Η δικαστική ιδιότητα λήγει είτε με την επιβολή της ποινής της παύσης (**88 παρ.4 Σ**) είτε με την υποχρεωτική αποχώρηση από την υπηρεσία (**88 παρ.5 Σ**).

Όσον αφορά την **παύση**, αυτή είναι η πριν από τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας οριστική ή πρόσκαιρη λήξη της δικαστικής ιδιότητας, που επέρχεται με δικαστική απόφαση και μόνο για ορισμένους λόγους⁶⁴ : «ποινική καταδίκη, βαρύ πειθαρχικό παράπτωμα⁶⁵, ασθένεια, αναπηρία ή υπηρεσιακή ανεπάρκεια»⁶⁶. Η οριστική παύση προϋποθέτει αμετάκλητη καταδίκη (και) σε στέρηση των πολιτικών του δικαιωμάτων ή

⁵⁸ βλ. ΣτΕ 751/1982

⁵⁹ Διοκ. Ολ. ΑΠ 2/1997

⁶⁰ βλ. Μαυριάς Κ., όπ. π., σελ. 693

⁶¹ βλ. πρακτικό της 1/1997, 2/1997 και αποφ. Διοικ. Ολ. ΑΠ 25/1990, 12/1993

⁶² Μαυριάς Κ., όπ. π., σελ. 696

⁶³ Τσάτσος Δ., όπ. π., σελ. 567

⁶⁴ Τσάτσος Δ., όπ.π., σελ. 569

⁶⁵ ά. 93 παρ.2 ΚΟΔΚΔΔ

⁶⁶ βλ. ά. 95 επ. ΚΟΔΚΔΔ

αμετάκλητη καταδίκη σε ποινή στερητική της ελευθερίας ανώτερη των τριών μηνών, για αδίκημα που τελέστηκε με δόλο, ή αμετάκλητη καταδίκη για τα αδικήματα του ά. 37 παρ.1 περ. ε' ΚΟΔΚΔΛ⁶⁷. Αν δεν έχει επιβληθεί παύση του δικαστικού λειτουργού, αυτός αποχωρεί υποχρεωτικά από την υπηρεσία μόνο με τη **συμπλήρωση του ορίου ηλικίας**. Αυτό καθορίζεται στο **ά. 88 παρ.5 Σ** με βάση το βαθμό που κατέχει ο δικαστικός λειτουργός.

7.1.3 Είναι πάντως αναμφισβήτητο, πως η καλύτερη εγγύηση για τη δικαστική ανεξαρτησία είναι η **υποκειμενική θέληση του Δικαστή**, που πηγάζει από την **προσωπικότητά του**.⁶⁸ Κατά τον Αριστοτέλη «**Το επί τον δικαστήν ιέναι, ιέναι εστί επί το δίκαιον, ο γαρ δικαστής βούλεται είναι οίον έμψυχον δίκαιον**». Ο δικαστής πρέπει να διαθέτει θάρρος και ήθος, να έχει απόλυτη ελευθερία κρίσεως και να υπακούει μόνο στη συνείδησή του, το Σύνταγμα και τους νόμους.⁶⁹

7.1.3.1 Είναι αυτονόητο, πως και οι δικαστικοί λειτουργοί απολαμβάνουν το **δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση και διάδοση των στοχασμών (ά. 14 παρ.1 Σ)** και το **δικαίωμα στην επιστημονική ελευθερία (ά. 16 παρ.1 Σ)**.

Ο ΑΠ⁷⁰ έκρινε, πως «επιτρέπεται στο δικαστή η έκφραση γνώμης δημοσίως, εκτός αν αποτελεί οιασδήποτε μορφής εκδήλωση υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος ή κατά τις περιστάσεις είναι ασυμβίβαστη προς το αξίωμά του και θίγει το κύρος αυτού ως δικαστή ή της δικαιοσύνης».⁷¹

7.2 **Λειτουργική ανεξαρτησία** σημαίνει την **αυτοτέλεια της δικαιοσύνης ως τρίτης κρατικής λειτουργίας, απέναντι στις δύο άλλες, αλλά και μέσα στην ίδια τη δικαιοσύνη, απαιτώντας από τα κατώτερα δικαστήρια να παραμένουν καταρχήν ανεπηρέαστα από τις αποφάσεις των ανώτερων**. Στη δική μας έννομη τάξη δέσμευση από δικαστικές αποφάσεις νοείται μόνο στα πλαίσια της ίδιας υποθέσεως και μέσα από τα στενά όρια του δεδικασμένου.⁷² Αναλύεται σε μία **σειρά**

⁶⁷ ά. 60 παρ.1 ΚΟΔΚΔΛ

⁶⁸ Ρίζος Σ., όπ.π., σελ. 37 επ.

⁶⁹ Γιαννόπουλος Ευ., όπ. π., σελ. 1071

⁷⁰ Ολ ΑΠ 4/1991

⁷¹ βλ. Τσάτσος Δ., όπ. π., σελ. 571

⁷² βλ. Σκουρή Β., όπ. π., σελ. 21

οργανικών εγγυήσεων, οι οποίες οφείλονται στο χαρακτήρα της δικαιοσύνης ως κατεξοχήν ελεγκτικής λειτουργίας.⁷³

7.2.1 Η δικαστική ανεξαρτησία απέναντι στη νομοθετική λειτουργία θεσπίζεται ρητά με το **ά. 93 παρ.4 Σ** που ορίζει «**Τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα**». Τα δικαστήρια ελέγχουν, λοιπόν, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση την ύπαρξη ή την έλλειψη αρμονίας των νομοθετικών επιταγών που πρόκειται να εφαρμόσουν με το Σύνταγμα, εκδηλώνοντας έτσι την αυτοτέλεια της κρίσεώς τους απέναντι στη νομοθετική παραγωγή και αναγόμενα απευθείας στο Σύνταγμα ως την υπέρτατη πηγή δικαίου.

7.2.1.1 Πρόκειται επομένως περί του **δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων**. Τον έλεγχο διέπουν οι εξής όροι⁷⁴ : α) επιχειρείται από όλα τα ελληνικά δικαστήρια, ανεξαρτήτως δικαιοδοτικού κλάδου, β) δεν αποτελεί απλώς δικαίωμα, αλλά υποχρέωση των δικαστηρίων, γ) αφορά όχι μόνο τους νόμους που προέρχονται από τα νομοθετικά όργανα, αλλά κάθε κανόνα δικαίου, δ) ελεγχόμενο στοιχείο είναι μόνο η “ουσιαστική” αντισυνταγματικότητα, δηλ. η ενδεχόμενη αντίθεση του περιεχομένου του νόμου προς το Σύνταγμα, και όχι η “τυπική” αντισυνταγματικότητα, δηλ. “τα εσωτερικά τυπικά στοιχεία του νόμου”, ως *interna corporis* του νομοθετικού σώματος⁷⁵, ε) επιχειρείται μόνο παρεμπιπτόντως και δεν μπορεί να οδηγήσει σε ακύρωση του αντισυνταγματικού νόμου, αλλά μόνο σε μη εφαρμογή του στη συγκεκριμένη δίκη, χωρίς η κρίση περί αντισυνταγματικότητας να αναδίδει νομικές συνέπειες για την τύχη του νόμου σε άλλες υποθέσεις. Μόνο το **ΑΕΔ του ά.100 Σ** είναι αρμόδιο να κηρύσσει ανίσχυρες *erga omnes* αντισυνταγματικές διατάξεις νόμων, υπό τις προϋποθέσεις όμως του **ά. 100 παρ.1 περ.ε’, παρ.4 εδ. β’ Σ**.

7.2.1.2 Επιπλέον, προς το σκοπό της διαφύλαξης της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης ισχύει η **αρχή της απαγόρευσης της αναδρομικής ισχύος των νόμων**. Δηλ. ο νόμος δε μπορεί να κηρύξει άκυρη ή να

⁷³ Κεραμεύς Κ., *Αστικό Δικονομικό Δίκαιο*, σελ. 96

⁷⁴ Κεραμεύς Κ., *όπ. π.*, σελ. 97

⁷⁵ Ολ ΣτΕ 1270/1977, 1852/1977, 902-903/1981, ΣτΕ 4129-4130/1980

καταργήσει ορισμένη δικαστική απόφαση. Βέβαια, δεν εμποδίζεται να θεσπίσει νέες ρυθμίσεις που να καταλαμβάνουν και δικαιώματα αναγνωρισμένα ή επιδικασμένα με τελεσίδικες ή και αμετάκλητες υποθέσεις, αρκεί η ρύθμιση αυτή να επιχειρείται με κανόνες γενικούς, που να μην έχουν χαρακτήρα επεμβάσεως σε ατομικές περιπτώσεις⁷⁶ (**προσωποληπτικοί νόμοι**, που καλύπτουν τη θεραπεία συγκεκριμένου προσωπικού συμφέροντος, που δεν υπήρξε απλώς η αφορμή του νομοθετήματος, αλλά ο σκοπός του).⁷⁷

Δικαιολογητικός λόγος της απαγόρευσης της αναδρομικότητας των νόμων είναι ότι πρέπει να μπορεί ο κάθε πολίτης να εμπιστευθεί την Πολιτεία, ότι τα κρινόμενα από τα δικαστήρια δικαιώματά του, θα κριθούν με βάση το νόμο που ισχύει τώρα και όχι με κάποιον νόμο που θα τεθεί αύριο ή θα ερμηνεύσει διαφορετικά το νόμο, ο οποίος ισχύει τώρα.⁷⁸

Συναφές επομένως, είναι και το **πρόβλημα των ερμηνευτικών νόμων**, οι οποίοι συνοδεύουν –έχοντας αναδρομική ισχύ- τον ερμηνευόμενο νόμο που είναι «ασαφής και λόγω της ασαφείας του προέκυψαν ή ηδλυναντο να προκύψουν διαφωνίες εν τη επιστήμη ή εν τοις δικαστηρίοις πεί της αληθούς εννοίας αυτού, την ύπαρξιν δε της προϋποθέσεως ταύτης, ήτοι της ανάγκης της ερμηνείας, δικαιούνται να ελέγξωσι τα δικαστήρια».⁷⁹ Κατά το **ά. 77 «Η αυθεντική ερμηνεία των νόμων ανήκει στη νομοθετική λειτουργία. Νόμος που δεν είναι πράγματι ερμηνευτικός ισχύει μόνο από τη δημοσίευσή του».**

7.2.1.3 Αν και το Σύνταγμα δεν περιέχει ειδική διάταξη, εκ του συνόλου των σχετικών διατάξεων συνάγεται, ότι στοιχείο της δικαστικής ανεξαρτησίας έναντι της νομοθετικής λειτουργίας είναι και η **απαγόρευση της άσκησης κοινοβουλευτικού ελέγχου της δικαιοδοτικής λειτουργίας**, όσον αφορά εκκρεμή δίκη. Επιπλέον, επικρατεί και η άποψη⁸⁰, ότι ούτε για περατωθείσα δίκη μπορεί να ασκηθεί τέτοιος έλεγχος αναφορικά με τις απόψεις που υιοθέτησε το δικαστήριο, ούτε και το Κοινοβούλιο μπορεί να ασκήσει σχετική κριτική, καθώς επίσης και ότι δεν επιτρέπονται υποδείξεις του Κοινοβουλίου προς τα δικαστήρια σχετικά με τις απόψεις που θα πρέπει να ακολουθήσουν (όσον αφορά την ερμηνεία και εφαρμογή των νόμων).^{81 82}

⁷⁶ Κεραμεύς Κ., όπ. π., σελ. 100

⁷⁷ Μπακόπουλος Αγ., όπ. π., σελ. 30

⁷⁸ Κλαμαρής Ν., Η ανεξαρτησία της δικαιοδοτικής λειτουργίας έναντι επεμβάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής λειτουργίας, στο : ΕΛΔ 1986, σελ. 31

⁷⁹ Ολ ΑΠ 565/1968, ΑΠ 1038/1983, Ολ ΑΠ 186/1980, Ολ ΣτΕ 894/1979

⁸⁰ Κλαμαρής Ν., όπ. π., σελ. 29

⁸¹ Διοικ. Ολ. ΑΠ 9/1998

7.2.2 Οι δικαστές, με βάση το ά.87 παρ.2 Σ, δεν υπόκεινται σε οποιεσδήποτε ρυθμίσεις ή εντολές που απορρέουν από την εκτελεστική λειτουργία. Κατά τον ΑΠ⁸³ «δημόσιο εγκώμιο ή επίκριση συγκεκριμένης δικαστικής απόφασης από τον Υπουργό Δικαιοσύνης μπορεί να εκληφθεί ως απόπειρα εκβιασμού και ενέχει εξ αντικειμένου επέμβαση στην “προσωπική ανεξαρτησία” των δικαστικών, ιδίως όταν αφορά υπόθεση εκκρεμή». Επιπροσθέτως, τα δικαστήρια ελέγχουν τη συνταγματικότητα και των διοικητικών πράξεων⁸⁴ -οι οποίες εξάλλου τελούν υπό το νόμο- καθώς και τη νομιμότητά τους, αφού η σχέση διοικητικής πράξης και υπερκείμενου νόμου είναι ανάλογη προς τη σχέση νόμου και υπερκείμενου Συντάγματος.⁸⁵ Ωστόσο, εξουσία ακύρωσης των παράνομων διοικητικών πράξεων έχουν μόνο τα τακτικά διοικητικά δικαστήρια και το ΣτΕ⁸⁶. Τα υπόλοιπα δικαστήρια απλώς δεν τις λαμβάνουν υπόψη.

Επίσης, τυχόν συγκρούσεις μεταξύ δικαστηρίων και διοικητικών αρχών υπάγονται στο ΑΕΔ (ά. 100 παρ.1 περ.δ’ Σ). Μέσω της άρσης με δεσμευτική δύναμη τέτοιων συγκρούσεων από το ανώτατο δικαιοδοτικό όργανο της Πολιτείας, επαληθεύεται και εδώ η **ανεξαρτησία της δικαιοσύνης απέναντι στην εκτελεστική λειτουργία.**

Τέλος, τον ίδιο σκοπό υπηρετεί και ο **θεσμός του ΑΔΣ**, που αναλύθηκε παραπάνω (ενότητα 7.1.2 Γ).

7.2.3 Επειδή **επεμβάσεις στη δικαιοδοτική λειτουργία είναι δυνατόν να προέρχονται και μέσα από τους κόλπους της ίδιας** (πχ. μέσω του πειθαρχικού ελέγχου και εποπτείας, του ζητήματος των υπηρεσιακών μεταβολών κτλ.) έχουν θεσπιστεί και **ενδοδικαστικές εγγυήσεις.**⁸⁷

Στο ζήτημα της νομικής δέσμευσης των δικαστηρίων να ακολουθήσουν την άποψη άλλων δικαστηρίων, που αποφάνθηκαν πριν από αυτά, υφίσταται, όπως ήδη είπαμε, πλήρης ανεξαρτησία. Εξαίρεση αποτελούν οι περιπτώσεις του δεδουλευμένου, της αρχής ιεραρχίας, της θεώρησης από το ΑΕΔ ενός νόμου ως αντισυνταγματικού και των αποφάσεων του ΔΕΚ.

⁸² Μαυριάς Κ., όπ. π., σελ. 681

⁸³ Διοικ. Ολ. ΑΠ 8/1998

⁸⁴ ΑΠ 945/1975

⁸⁵ Κεραμεύς Κ., όπ. π., σελ. 102

⁸⁶ ΑΠ 132/1979, 341/1979

⁸⁷ Κλαμαρής Ν., όπ. π., σελ. 32 επ.

Επίσης, σημαντική είναι η κατοχύρωση αντικειμενικότητας των αποφάσεων που αφορούν την υπηρεσιακή κατάσταση. Εκτός από το προνόμιο της ισοβιότητας και ο θεσμός του ΑΔΣ αποτελεί μία σημαντική εγγύηση.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι γίνονται προσπάθειες ώστε να αμβλυνθεί ο ρόλος που παίζει ο προϊστάμενος ή ο Πρόεδρος κάθε Δικαστηρίου στον καθορισμό της σύνθεσής του, μέσω της δημιουργίας Συμβουλιών.

8. Ωστόσο, χωρίς να αμφισβητείται η σημασία που έχουν οι νομικές διατάξεις και ιδιαιτέρως οι συνταγματικές, το θέμα της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης δε μπορεί να λυθεί μόνο με νομικές διατάξεις –ακόμα και του Συντάγματος- που νοθεύουν νομοθετικά την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης. Μία διάταξη είναι απαράδεκτη όταν επιτρέπει θεωρητικά επέμβαση στην δικαστική ανεξαρτησία, έστω και αν στη συγκεκριμένη περίπτωση η εφαρμογή της ήταν επιτυχής.⁸⁸

Συγκεκριμένα, **κίνδυνος επεμβάσεων σε βάρος της ανεξαρτησίας της δικαιοδοτικής λειτουργίας** υφίσταται τόσο από την πλευρά της εκτελεστικής, όσο και της νομοθετικής λειτουργίας, όσο ακόμα από τον Τύπο και την κοινή γνώμη.

8.1 Η **εκτελεστική λειτουργία** θεωρητικά μπορεί να είναι ο πιο συχνός και ο πιο επικίνδυνος **φορέας επεμβάσεων και επιρροών στη Δικαιοσύνη**. Χαρακτηριστικό είναι ότι αρκετές αρμοδιότητες σχετικά με τη διάρθρωση και στελέχωση της δικαστικής λειτουργίας βρίσκονται στα χέρια της εκτελεστικής.

8.1.1 Η σημαντικότερη άμεση **επέμβαση της εκτελεστικής λειτουργίας** θεσπίζεται με τη διάταξη του **ά.90 παρ.5 Σ** και αφορά τον **τρόπο εκλογής των προεδρείων των ανώτατων δικαστηρίων** “**με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου, με επιλογή μεταξύ των μελών του αντίστοιχου ανώτατου δικαστηρίου**”, χωρίς τουλάχιστον να θεσπίζεται κάποια δέσμευση της εκτελεστικής λειτουργίας με βάση ορισμένα κριτήρια αξιοκρατίας ή και αρχαιότητας και επιπλέον, χωρίς να

⁸⁸ Κλαμαρής Ν., όπ.π., σελ. 20-21

απαιτείται η αιτιολόγηση των αποφάσεων του Υπουργικού Συμβουλίου. Είναι λοιπόν αυτές τελείως ανέλεγκτες από τη δικαστική λειτουργία.

8.1.2 Οι κίνδυνοι επαυξάνουν από το γεγονός ότι οι **Πρόεδροι των ανώτατων δικαστηρίων** αποτελούν από το νόμο **μέλη των οικείων ΑΔΣ (ά.90 παρ.1,2 Σ)**, καθώς και του **ΑΕΔ** του ά.100 Σ, επομένως οι απόψεις τους μπορούν να επηρεάζουν τους άλλους δικαστές αλλά και την ίδια τη νομολογία.⁸⁹

Όλα αυτά έχουν ως συνέπεια να αμφισβητείται η αντικειμενικότητα της επιλογής καθώς και η μελλοντική αντικειμενικότητα του επιλεγέντος, επομένως εύλογο θα ήταν να επέλθει μία μεταρρύθμιση στον τρόπο εκλογής των προεδρείων, αποκλείοντας την Διοίκηση από την εκλογή.⁹⁰

8.1.3 Επέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας έχουμε και **στην περίπτωση εφαρμογής του ά.90 παρ.3 Σ από τον Υπουργό Δικαιοσύνης σε περίπτωση διαφωνίας του προς την κρίση του ΑΔΣ, οπότε παραπέμπει το ζήτημα στην Ολομέλεια του οικείου ανώτατου δικαστηρίου.** Το ότι η Ολομέλεια δεν δεσμεύεται από τους λόγους της διαφωνίας, αλλά εξετάζει στο σύνολό της την παραπεμφθείσα υπόθεση και της οποίας η απόφαση θα είναι τελικά υποχρεωτική για τον Υπουργό δεν μειώνει τον κίνδυνο, εφόσον με τη διατύπωση της υπουργικής διαφωνίας το θέμα θα έχει ήδη πολιτικοποιηθεί-κομματικοποιηθεί, γεγονός που ίσως επηρεάσει έμμεσα και τα μέλη της Ολομέλειας.⁹¹ Επιπλέον, το ζήτημα της πολύ μικρής σύνθεσης των ΑΔΣ των ανώτατων δικαστηρίων μας, σε σύγκριση με το συνολικό αριθμό των μελών του αντίστοιχου δικαστηρίου, καθιστά τις αποφάσεις του ΑΔΣ χωρίς αντιπροσωπευτική δειγματοληπτική αξία. Γι' αυτό και γεννάται η ανάγκη κατοχύρωσης της δυνατότητας ελέγχου των αποφάσεων του ΑΔΣ από το σύνολο των μελών του Δικαστηρίου μέσω κάποιου βοηθήματος (προσφυγής ή διαφωνίας).⁹²

Τέλος, δεν είναι ενισχυτική της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης και η διάταξη του ά. 45 παρ.2 εδ. β' ΚΟΔΚΔΛ, σύμφωνα με την οποία **η απόφαση του ΑΔΣ για τις προαγωγές δικαστικών λειτουργών «προκαλείται με ερώτημα του Υπουργού Δικαιοσύνης μέσα σε ένα**

⁸⁹ Κλαμαρής Ν., όπ. π., σελ. 22-24

⁹⁰ βλ. Γεωργακόπουλο γ., Η ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης και ο τρόπος εκλογής των προεδρείων των ανώτατων δικαστηρίων, στο :ΕλΔ 1988, σελ. 229-231

⁹¹ Κλαμαρής Ν., όπ. π., σελ. 24

⁹² ibid.

μήνα από την κένωση ή την κατανομή νέων θέσεων στα οικεία δικαστήρια ή εισαγγελίες». Το πρόβλημα εδώ είναι ότι κατά ενδεχόμενης τυχαίας ή σκόπιμης καθυστέρησης του Υπουργού ουδεμία κύρωση γι' αυτόν προβλέπεται και ούτε το ΑΔΣ μπορεί να επιληφθεί αυτεπαγγέλτως μετά την πλήρωση της πιο πάνω προθεσμίας.⁹³

8.1.4 Κατά τις διατάξεις **91 παρ.1 εδ. β' και 91 παρ.3 εδ. β' Σ** την **πειθαρχική αγωγή** για να τεθεί σε κίνηση η πειθαρχική διαδικασία κατά των δικαστικών λειτουργών **εγείρει ο Υπουργός Δικαιοσύνης**. Οι διατάξεις αυτές διευκολύνουν άλλη μία φορά την επέμβαση της εκτελεστικής λειτουργίας. Τον κίνδυνο καθιστά ακόμα πιο μεγάλο η ρύθμιση του **ά.60 παρ.2 ΚΟΔΚΑΛ**, με την οποία **αρκεί η άσκηση και η εκκρεμοδικία της πειθαρχικής δίωξης για αδίκημα που μπορεί να επισύρει την ποινή της οριστικής παύσεως, για να είναι δυνατό να τεθεί σε προσωρινή αργία ο πειθαρχικώς διωκόμενος**.

Αλλά και η διάταξη του **ά.65 παρ.4 ΚΟΔΚΑΛ** προσβάλλει την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης, αφού σύμφωνα με αυτήν « **η διαδικασία για την παύση δικαστικού λειτουργού ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου κινείται σε κάθε περίπτωση από τον Υπουργό Δικαιοσύνης**».⁹⁴

8.1.5 Η εκτελεστική λειτουργία, μέσω του Υπουργού Δικαιοσύνης όμως επεμβαίνει και σε άλλα θέματα που έχουν σχέση με την υπηρεσιακή κατάσταση των δικαστικών λειτουργών. Για παράδειγμα, η διάταξη του **ά.29 παρ.1 ΚΟΔΚΑΛ** που ορίζει ότι **η κανονική άδεια των δικαστικών λειτουργών χορηγείται από τον Υπουργό Δικαιοσύνης** ύστερα από αίτηση του δικαστικού λειτουργού και σχετική γνώμη του προϊσταμένου του Δικαστηρίου ή της Εισαγγελίας, η οποία δεν εξυπηρετεί καμία δικαιοπολιτική σκοπιμότητα.

Επίσης, το **άρθρο 32 παρ.2 και 3 ΚΟΔΚΑΛ** που ορίζει ότι ο Υπουργός Δικαιοσύνης **μπορεί να ανακαλέσει την κανονική άδεια δικαστικού λειτουργού** λόγω εξαιρετικής υπηρεσιακής ανάγκης, ή να απαγορεύσει σε εξαιρετική περίπτωση, τη χορήγηση αδειών για ορισμένο χρονικό διάστημα.

Επιπλέον, οι **παρ. 2 και 3 του ά. 36 ΚΟΔΚΑΛ** που ορίζουν ότι οι **άδειες για εκπαίδευση στην αλλοδαπή** καθορίζονται και χορηγούνται

⁹³ Κλαμαρής Ν., όπ.π., σελ. 25-26

⁹⁴ Κλαμαρής Ν., όπ. π., σελ. 26-27

από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, ύστερα από αίτηση του ενδιαφερόμενου και απόφαση του ΑΔΣ. Τέλος, το ίδιο ισχύει και για τις διατάξεις των **ά. 42 παρ. 1 και 43 ΚΟΔΚΑΔ.**

8.1.6 Τέλος, είναι αναμφισβήτητο ότι η δικαιοσύνη βρίσκεται σε πλήρη δημοσιονομική εξάρτηση από την Κυβέρνηση.⁹⁵

Η αρμοδιότητα καταρτίσεως του γενικού κρατικού προϋπολογισμού, στον οποίο περιλαμβάνονται και οι δαπάνες για την απονομή της Δικαιοσύνης, ανήκει στα όργανα της εκτελεστικής λειτουργίας, με δεσπίζοντα το ρόλο του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους. Η πρωτοβουλία για τον καθορισμό (με διακριτική ευχέρεια) του ύψους των νομοθετημένων δαπανών λειτουργίας των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας (πχ. αποδοχές δικαστών-ά.88 παρ.2 Σ, μισθοί δικαστικών υπαλλήλων), ανήκει στην Κυβέρνηση δια του Υπουργού Δικαιοσύνης, ενώ η πρωτοβουλία για τον καθορισμό του ύψους των μη νομοθετημένων δαπανών (πχ. για κατασκευή και συντήρηση δικαστικών κτιρίων) ανήκει στον Υπουργό Δικαιοσύνης και τον Υπουργό Οικονομικών και σε περίπτωση διαφωνίας στον Πρωθυπουργό και το Υπουργικό Συμβούλιο.

Επιπλέον, η Διοίκηση θεωρεί τη διάταξη του **ά. 88 παρ.2 Σ** ως απλή κατευθυντήρια αρχή, που δε δεσμεύει τα όργανα που καθορίζουν τις αποδοχές των δικαστών και μη θεμελιώνουσα αγωγήμες αξιώσεις, επειδή δεν ορίζεται με αυτή και το μέτρο της αναλογίας των αποδοχών προς το δικαστικό λειτουργημα.

Έτσι, η δημοσιονομική υποτέλεια της Δικαιοσύνης προς την Κυβέρνηση επιφέρει ρήγμα στην αρχή της διάκρισης των λειτουργιών και μπορεί να αποβεί σε βάρος της δικαστικής ανεξαρτησίας και αμεροληψίας.

Αυτό προσπαθεί η νομολογία να αποτρέψει, αποκαθιστώντας την έννοια της διάταξης του **ά.88 παρ.2 Σ** στις πραγματικές της διαστάσεις, δηλ. ότι θεμελιώνει αγωγήμη αξίωση των δικαστικών λειτουργών κατά του Δημοσίου, το οποίο υπέχει αστική ευθύνη για αποκατάσταση της ζημίας από την ευθεία παράβαση αυτής.^{96 97}

8.2 Η νομοθετική λειτουργία, σε αντίθεση με την εκτελεστική, συνεχώς συρρικνούνται. Έχει καταλήξει κατά κύριο λόγο να επικυρώνει νομοθετικά τις επιλογές της εκτελεστικής και λειτουργεί κάτω από

⁹⁵ βλ. Κωστόπουλος Δ., *Η δημοσιονομική εξάρτηση της δικαστικής από την εκτελεστική εξουσία*, ΔΔ 1992, σελ. 17 επ.

⁹⁶ ΣτΕ 1688/1991

⁹⁷ Κωστόπουλος Δ., *όπ.π.*, σελ. 20

έλεγχο με δημοσιότητα, γι' αυτό ο κίνδυνος από επεμβάσεις της είναι και μικρότερος, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει και ότι δεν υφίσταται.⁹⁸

Οι επεμβάσεις της γίνονται με την κατεξοχήν εκδήλωση και δραστηριότητά της, το νόμο. Ειδικότερα, η ψήφιση ενός νόμου μπορεί να συνιστά μια ανεπίτρεπτη επέμβαση στη δικαστική λειτουργία, όταν πρόκειται για νόμο, ουσιαστικό ή δικονομικό, που καταλαμβάνει και εκκρεμείς υποθέσεις ή με νόμο προσωποληπτικό ή αντισυνταγματικό. Επίσης, όπως είδαμε, η επέμβαση μπορεί να γίνει και με άλλες πράξεις της νομοθετικής λειτουργίας, πχ. με άσκηση κοινοβουλευτικού ελέγχου ή με επιλογή των δικαστικών λειτουργών από τη νομοθετική λειτουργία.

Δυστυχώς, παρατηρείται συχνά το φαινόμενο, η νομοθετική λειτουργία χρησιμοποιώντας την τακτική των αναδρομικών νόμων, να αφαιρεί από τον ιδιώτη ή να καταργεί με αναδρομικούς νόμους ιδιωτικά δικαιώματα, και μάλιστα όχι απλώς τα κεκτημένα με βάση τους νόμους που υπήρχαν κατά την κτήση τους, αλλά και εκείνα που έχουν τεθεί κατά την κρίση της Δικαιοσύνης ή αναγνωρίστηκαν με τελεσίδικες δικαστικές αποφάσεις.⁹⁹

8.3 Ένας άλλος μεγάλος κίνδυνος για την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης¹⁰⁰ είναι η συστηματική προσπάθεια που καταβάλλεται από την κοινή γνώμη και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης για τον επηρεασμό του Δικαστή πριν από την έκδοση της απόφασής του σε υποθέσεις γενικότερου πολιτικού ή κοινωνικού ενδιαφέροντος, με γνώμονα το πολιτικό συμφέρον ορισμένης κομματικής παράταξης ή κάποιων κοινωνικών φορέων κλπ.(πχ. συνδικάτα, επαγγελματικές ενώσεις, συνασπισμένα οικονομικά συμφέροντα κλπ.).

Βέβαια, δεν πρόκειται να αμφισβητηθεί το δικαίωμα της Κοινής Γνώμης και του Τύπου για δημόσιο έλεγχο των δικαστικών αποφάσεων και της πειστικότητας των αιτιολογιών τους στα όρια της ευπρέπειας. Στο πρόβλημα αν η ανεξαρτησία των δικαστών εμποδίζει την κριτική των δικαστικών αποφάσεων από την κοινή γνώμη ο Αντεισαγγελέας του ΑΠ Χοϊδάς είχε γνωμοδοτήσει¹⁰¹ «Πας τις δύναται να ασκήση κριτικήν εν τη καθιερωμένη ελευθερία της συζητήσεως περί των πράξεων των δημοσίων αρχών και ιδιαίτατα αι υπό της δικαστικής εξουσίας προερχόμεναι, εισίν του κοινού κτήμα και εις κοινήν κρίσιν υπόκεινται». Εξάλλου, αν αποκλειόταν η κριτική από την κοινή γνώμη,

⁹⁸ Κλαμαρής Ν., όπ.π., σελ.21-22

⁹⁹ ΑΠ 365/1978

¹⁰⁰ Μπακόπουλος Αγ., όπ. π., σελ. 34

¹⁰¹ βλ. Θεμ. 41, 911

το ά. 93 παρ.2 και 3 Σ που κατοχυρώνει τη δημοσιότητα των συνεδριάσεων, δεν θα είχε κανένα νόημα.

Από την άλλη, δε θα πρέπει να ξεχάσουμε τη διάταξη του ά.39 παρ.1 α.ν. 1092/1938 (όπως αντικαταστάθηκε από το ά.27 παρ.1 ν.δ. 2493/1953) που απαγορεύει τη δημοσίευση κρίσεων, χαρακτηρισμών κλπ. για εκκρεμή ποινική υπόθεση.

Χρειάζεται λοιπόν κάποιος συνδυασμός και στάθμιση κάθε φορά του δικαιώματος πληροφόρησης της κοινής γνώμης και του σεβασμού της αναμενόμενης δικαστικής κρίσης, όταν αντιμετωπίζουμε περίπτωση υπόθεσης εκκρεμούς ενώπιον δικαστηρίου ή που πρόκειται να εισαχθεί σε δικαστήριο. Η πληροφόρηση της κοινής γνώμης δεν πρέπει για κανένα λόγο να υποκαθιστά την αμερόληπτη και ψυχρή δικαστική κρίση.¹⁰²

9. Από τα προαναφερθέντα μπορούμε να συνάγουμε το συμπέρασμα, πως πράγματι **αρκετά είναι τα εμπόδια απέναντι στην κατοχύρωση μίας ουσιαστικής δικαστικής ανεξαρτησίας.** Ωστόσο, μία σειρά μέτρων θα μπορούσε να βοηθήσει στη χάραξη των νομικών πλαισίων της : γενναία αύξηση των αποδοχών, αύξηση των οργανικών θέσεων στους ανώτερους βαθμούς, μεταβολές στη δικονομία για την εξασφάλιση πραγματικής δημοσιότητας, διορισμός των Προεδρείων των ανώτατων Δικαστηρίων κατ' αρχαιότητα κλπ.

Η δικαιοσύνη αποτελεί την τελική εγγύηση της ελευθερίας. Γι' αυτό και η επέμβαση των δύο άλλων λειτουργιών σε βάρος της, αποτελεί κίνδυνο για το πολίτευμα της Δημοκρατίας και τα συνταγματικά και ατομικά δικαιώματα του λαού. Ας μην ξεχνάμε, πως η ουσία της δικαστικής ανεξαρτησίας βρίσκεται στο ά.20 παρ.1 Σ στο κεφάλαιο των ατομικών δικαιωμάτων. «Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια». Προστασία παρέχει η Δικαιοσύνη, γι' αυτό και **η ανεξαρτησία της αποτελεί ένα «αίτημα στο διηνεκές»**¹⁰³. Το έργο των δικαστών, λοιπόν, πρωτίστως αποτελεί **προάσπιση της ελευθερίας των πολιτών, φραγμό στην αυθαιρεσία της κάθε μορφής εξουσίας.**

«Η Δικαιοσύνη αντανακλά τον βαθμόν του πολιτισμού μίας Χώρας. Ο καλός δικαστής καθιστά καλλίτερον τον άνθρωπον και την κοινωνίαν. Ο κακός δικαστής δια της πλάνης και της αδικίας, δημιουργεί το πνεύμα

¹⁰² Κρουσταλάκης Ευ., *Η δικαστική λειτουργία, η ανεξαρτησία της και η κοινή γνώμη*, στο : Το Σ 1986, σελ.12

¹⁰³ Βλ. Μανωλεδάκης Ι., *Προβλήματα ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης*, σελ. 59

της ανταρσίας, επιζήμιον εις την Κοινωνίαν. Η χρεωκοπία του Δικαστού είναι η αρχή της κοινωνικής αποσυνθέσεως και διαλύσεως». ¹⁰⁴
Ας τα έχουμε αυτά υπόψη μας.

¹⁰⁴ Φλώρος Αντ., Ο Δικαστής, σελ. 454 – βλ. Γιαννόπουλο Ευ., όπ.π., σελ. 1072